

Η ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

ΖΩΗ Η ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΗ

Οι γέροι αυτοκράτορες θέλουν ν' αποκτήσουν διάδοχο! 'Η Ζωή ζητάει παρηγορία στὸν ἔρωτα. Δυὸ ἔρωτες μικρῆς διάρκειας. 'Ο ἄρχαιος Μιχαὴλ καὶ ὁ κεραινοβόλος ἔρως τῆς αυτοκράτειρας. Μία κωμωδία μέσα στὸ παλάτι. 'Η ἀπρηνήσιος τῆς Ζωῆς. Στὸν αυτοκρατορικὸ θρόνο μαζὺ μὲ τὸν Μιχαὴλ! Τὰ σκάνδαλα φτάνουν σ' αὐτὰ τοῦ αυτοκράτορος. 'Ο ἀγαθὸς καὶ ἄκακος Ρωμανὸς. Στὸν αυτοκρατορικὸ κοιτῶνα. 'Ενας νομιμοποιημένος ἔρως. 'Ο καυρὸς τοῦ αυτοκράτορος ποὺ τὸν μαραζώνει. 'Η τραγικὴ Μεγάλῃ Παρρακευῆ. 'Η δολοφονία τοῦ Ρωμανοῦ, κλπ.

II

Είδαμε στὸ προηγούμενο φύλλο πὼς ἡ κόρη τοῦ αυτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Κωνσταντίνου Η', διαδέχτηκε, σὲ ἡλικία πενήντα χρόνων, τὸν πατέρα της στὸ θρόνο καὶ παντρεύτηκε τὸν ἑταίρο Ρωμανό, τὸν ὁποῖο ὁ πατέρας της διὰ τῆς βίας τὸν ἐχώρισε ἀπὸ τὴ γυναῖκα του καὶ τὸν πάντρεψε μαζί της.

'Ο Ρωμανὸς, ἀφοῦ γίνθηκε, θέλοντας καὶ μὴ, αυτοκράτωρ, ὡς πρότερον τοῦ καθῆκον θεωροῦσε νὰ δώσει ἕνα διάδοχο στὸ θρόνο. Τὸ ἴδιο ἐπίσης ἴδελε καὶ ἡ Ζωὴ καί, γιὰ νὰ πραγματοποιήσουν τὴν ἐπιθυμία τους αὐτῇ, ἄρχισαν νὰ χρησιμοποιοῦν διάφορα φάρμακα, βότανα καὶ φίλαχτά. Μὰ γρήγορα ὁ αυτοκράτωρ κατάλαβε ὅτι οἱ κόποι τους πηγαίναν χαμένους, γιὰτι αὐτὸς μὲν ἦταν ἐξῆντα χρόνων, ἡ δὲ Ζωὴ πενήντα. Καὶ τότε, παραταίμενος τῆς ιδέας τῆς ἀποκτήσεως διαδόχου, καὶ παραταίμενος συγχρόνως καὶ τῆ Ζωῆ, ἀφοσιώθηκε στὴν καλὴ διακεῖνησιν τῆς ἀπεραντίης αυτοκρατορίας του.

Μανιασμένη ἡ Ζωὴ, τόσο γιὰ τὴν μὴ ἀπόκτηση διαδόχου—ποῦ τὴν ἔδωτε στὸν ἐγωισμό της—ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἀδιαφορία τοῦ συζύγου της, ὁ ὁποῖος θέλησε μάλιστα τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνὴ νὰ βάλῃ ἕνα ζαλιὸ στὰ τρελὰ τῆς ἔξωδα, ζήτησε νὰ παρηγορηθῇ στὸν ἔρωτα, ὅπου καὶ παρηγορήθηκε πραγματικά.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων αἰλικῶν ἔξωχόσε τότε τὸν μεγάλο τραπέζοκομο τοῦ παλατιοῦ Κωνσταντίνου καί, ἄμεσως κατόπιν αὐτῶν, ἕναν ἄλλο Κωνσταντίνο, ἀπὸ τὴ μεγάλῃ αὐτογένεια τὸν Μονομάχο, ὁ ὁποῖος, χάρις στὴ σιγγενεία του μὲ τὸν αυτοκράτορα, εἶχε μὴ μὲς' στὸ παλάτι, καὶ τοῦς ἔκανε φίλους της.

Καὶ οἱ δυὸ τῆς ἄρεσαν γιὰ τὴν ὀμορφιά τους, γιὰ τὴ χάρι τους καὶ τὴ νεότητά τους, μὰ τὸ διπλὸ ἔκεινο αἰσθημα τῆς αυτοκράτειρας βράστηξε πολὺ λίγο καιρὸ, γιὰτι οὐδὲν ἡ Ζωὴ ἔδωσε ἀλλοτὴ τὴν προτίμησιν της.

Μεταξὺ τῶν συγγενῶν τοῦ Ρωμανοῦ, ὑπῆρχε στὸ παλάτι καὶ κάποιος 'Ιωάννης, ἀνθρώπος ἔξυπνος, διεφραμένος καὶ ἔξωαετικά ἐννοούμενος ἀπὸ τὸν αυτοκράτορα. 'Ο 'Ιωάννης αὐτὸς εἶχε ἕναν ἀδελφὸ, ὀνομαζόμενον Μιχαὴλ, πολὺ νέο, μὲ μὰ σπάνια ὀμορφιά, μὲ μάτια ζωηρά, μὲ χρομὰ φροινεῖο, μὲ κορμοστασίῃ κομψή, τοῦ ὁποῖου τὴν γοητεία καὶ τὴν χάρι ἔξυμνῆσαν ὅλοι οἱ ποιητὰ τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνῃς. Μία μέρα, ὁ 'Ιωάννης παρουσιάσε στὴν Αἰλὴ τὸν ἀδελφὸ του, ὁ ὁποῖος ἄμεσως ἄρεσε στὸν αυτοκράτορα καὶ τὸν προσέλαβε στὴν ὑπηρεσία του. Μὰ ἄμεσος ἄλλαξε ποὺ πολὺ τὸν αυτοκράτορα, ἡ ὁποία ἐννοῖσος ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ ποῦ τὸν εἶδε, κεραινοβόλο ἔρωτα γι' αὐτόν.

Ἀπὸ τὴν ἴδια στιγμὴ μὰ ἔξωαετικά διασκεδαστικὴ κωμωδία ἄρχισε νὰ παίζεται μέσα στὸ παλάτι.

'Η Ζωὴ, ἡ ὁποία πορὸ ὀλίγου ἄκου ἀπεχθανόταν μὲ ὄλη της τὴν καρδίαν τὸν 'Ιωάννη, τώρα, γιὰ νὰ βρῇ ἐκπαίρση νὰ μῆσηρ στὸν ἀδελφὸν του, τοῦ ἔκανε ἕνα σοφὸ περιουσιαστικὸν, τὸν προσκαλοῖσος στὰ διαμερίσματα της καὶ τὸν ἐπεφορτίσε νὰ πῆ στὸν ἀδελφὸν του, ὅτι θὰ γίνονταν, ἂν ἠθέλε, ἐπιγαρίστος δεκάς ἀπὸ τὴν αυτοκράτειρά του. 'Ο νεαρὸς Μιχαὴλ, ὁ ὁποῖος δὲν μορούσε νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἀπροσδόκητη καὶ παράδοξῃ αὐτῇ ἐννοία, παρουσιάζονταν κἀκεῖ τόσο στὴ Ζωὴ στενοχωρημένους, ταπεινμένους καὶ κωμικίζοντάς—ὀλοένα.

'Η αυτοκράτειρα ὁμοῦ τὸν ἐνεθάρρυνε ὅσο μπορούσε. Τοῦ χαμογελοῖσος περίεργα, τοῦ ἔκανε ἐπανηρμῶς γιὰ τὰ αἰσθηματα ποῦ ἐννοῶσε πρὸς αὐτόν, ἔτσι ποὺ στὸ τέλος ὁ Μιχαὴλ, βοηθούμενος καὶ ἀπὸ τὸν ἀδελφὸν του, κατάλαβε πορὸ τίνος ἐπιποθέτω καὶ ἄρχισε νὰ γίνετα ποὺ τοῦ μοῦρος.

'Ἐτσι ἡ ἔρωτικὴ τραγωδιότης, τῆς διαδέ-

χτησαν τὰ χάδια, καὶ τὰ χάδια τὰ φίληματα... Καθὸς δὲ γράφει ὁ τοῖμορος Ψελλός: «'Ο Μιχαὴλ, τὰ ἔκανε ὀλο αὐτὰ ὄχι βέβαια γοητευμένους ἀπὸ τῆς χάριος τῆς κόρης ὀμορφῆς αὐτῆς γυναίκας, ἀλλὰ κολακευμένους στὴ φιλοδοξία του μὲ τὴ δόξα ὅτι ἦταν εἰσοφόμενος τῆς αυτοκρατορίας.

'Η Ζωὴ ὁμοῦ, ποῦ ἦταν ἐρωτευμένη στὰ σοβαρά, ἄρχισε τότε νὰ διαπραττῇ ἕνα σοφὸ ἀπονοησιόσε. Δὲν λάβαινε καμιά προφύλαξιν νὰ κρηθῇ τὸν ἔρωτά της. 'Ἐτσι ὀλο οἱ αἰλικὸι τὴν εἶχαν διὰ πολλῆς φροῆς νὰ φίληῃ μισοτά της τὸ φίλο της καὶ νὰ κάδεται μαζὺ του στὸν ἴδιον ἔδω. 'Ηθελε νὰ τὸν εἶχῃ πάντα στολισμένο σὺν εἰδοῦλο καὶ γι' αὐτὸ τοῦ χροῖσε καθήμενους ποῦλετὰ κομμήματα, πλούσια φοιτῆ κα' ἕνα σοφὸ ἄλλο ὑπέρογο ὄμορφα. Μὰ μὲρα μάλιστα τῆς ἠλεῖ ἡ τρελὴ σκέψις καὶ τὸν ἐκάζησε στὸν ἴδιον τὸ θρόνο τοῦ αυτοκράτορος καὶ τοῦ φέρεσε διάδοχο τὸν κεφάλι καὶ τοῦ ἔβαλε σπλιτῆρο στὸ χροῖ. Κἀθησε γ' ἐκεῖνῃ ἀφιγγόντας του, στὸ πλευρὸν του γ' ἄρχισε νὰ τὸν ἀποκαλεῖ μὲ τὰ ποὺ τραφερά ὀνόματα. «Ἐβίβωλο ἰον—τοῦ ἔλεγε—λουλοῦθι τῆς ὀμορφιάς, χρὸλὸ τὸν ματιὸν μου, παρηγορὰ τῆς ψυχῆς μου...»

Τῇ στιγμῇ ἐκεῖνῃ, ἕνας αἰλικὸς μητρες τυχαῖος στήν ἀθήνα τοῦ θρόνου καί, βλέποντας τὸ ἀτρόπιο αὐτὸ ἔομο, λίγο ἔλειψε νὰ πῆσῃ κάτω ἀπὸ τὴν κατάστασιν του. Μὰ ἡ Ζωὴ, χωρὶς νὰ τὰ χροῖσῃ καθόλου, τὸν διάταξε νὰ γονατίσῃ μισοστὰ στὸ Μιχαὴλ, λέγοντάς του:

— Προσκύνησέ τον, γιὰτι αὐτὸς θὰ γίνῃ μὰ μέρα πραγματικὸς αυτοκράτωρ!

'Ὀλη ἡ Αἰλὴ ἤξερε τὸ δεσπὸ τῆς Ζωῆς μὲ τὸ Μιχαὴλ. Καὶ ἰμόνος—ὀλος ομῆβαινε πάντοτε σὲ παροφόμενος περαιοτούσε—ὁ αυτοκράτωρ δὲν εἶχε ἀντιληφθῇ τίποτε. Τότε, μερικοὶ αὐτοῦ συγγενεῖς του, καὶ πορὸ πάντων ἡ ἀδελφὴ του Πουλχερία, ἡ ὁποία μισοῖσος τὴν αυτοκράτειρα, θεοφύρησαν καθῆκον τους, νὰ τὸν διαροῦσῆσιν. Μὰ ὁ Ρωμανὸς δὲν ἠθέλε νὰ πιστέψῃ τίποτε καί, ἐπειδὴ ἦταν ἀνθρώπος ἀγαθὸς, περαιοῖσθηκε μόνον νὰ καλεῖσῃ τὸ Μιχαὴλ καὶ νὰ τὸν ρωτήσῃ τὴ ἦταν ἀληθῆρο ἀπ' ὀλην αὐτῇ τὴν ἱστορία.

'Ο Μιχαὴλ, φροακὰ, διαμαρτυρηθῆκε ὅσο μπορούσε, λέγοντας ὅτι εἶχε πῆσει θῆμα σκαροφαντίων καὶ ραδιοφυγῶν. Αὐτὸ ἔφτασε στὸν αυτοκράτορα καὶ νὰ τὸν πιστέψῃ καὶ νὰ τὸν ἀγαθῆρ ἄκου περαιοῦτερο ἀπὸ πρῆν. Γιὰ νὰ τοῦ δειλῇ μάλιστα τὴν ἐμπιστοσύνην του, ἔφτασε μερκοῖ τοῦ σημειοῦ νὰ τὸν δέχεται καὶ σ' αὐτὸν τὸν αυτοκρατορικὸν κοιτῶνα!... Τὸ βράδι, ὅταν ἔξωλοῦσε στὸν κρηβῆθῆρο τὸν πλεοντὴ τῆς Ζωῆς, καλοῖσος τὸ Μιχαὴλ, γονάτω του καὶ τὸν παρακαλοῖσος ἀπὸ τῆς τῆρις τὰ πόδια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὑπέφερε! «Ἐἶνε δινωτόν—γράφει ὁ Ψελλός—εἰσρονικά—τὴν ὄρα ποῦ ἔτριβε τὰ πόδια τοῦ αυτοκράτορος, νὰ μὴν ἀγγίξῃ καὶ τὰ πόδια τῆς αυτοκράτειρας!» Μὰ ὁ Ρωμανὸς δὲν ἀνηρμῶσῆσος καθόλου, γιὰτι δὲν ἦταν ἠλιότιπος σκεῖσος...

Υπῆρχε ὁμοῦ καὶ κάτι ἄλλο ποῦ ἔκανε τὸν αυτοκράτορα νὰ ἠσυχάζῃ: 'Ο ὀμορῶς Μιχαὴλ ὑπέφερε ἀπὸ ἐπιληψία. Καὶ ἔλεγε σχετικῶς ὁ αυτοκράτωρ:

— Μοῦ φροίνετα ποῦς ἔνας τέτοιος ἀνθρώπος οὔτε ν' ἀγαθῆσῃ, οὔτε ν' ἀγαθῆρ μισοῖ.

Μὰ, σιγά—σιγά, ἐπειδὴ τὰ σκάνδαλα γίνονταν τόσο φροακὰ, ἄρχισε νὰ βεβαῖνεται γι' αὐτὸς γιὰ τὴν σκεῖψινη τὸν ἀτιχία. 'Ἦταν ὁμοῦ φιλοσοφὸς καὶ ἔκανε πὼς δὲν βλεπῆ τίποτε. 'Ἦξεε καλὰ τὴν γυναῖκα του καὶ ἔτσι ἤξερε ὅτι, ἂν ἀπεικώρυνε ἀπ' αὐτῇ τὸ Μιχαὴλ, κινδύνετα νὰ δημιουργηθῃ στὸ παλάτι νέα καὶ χροῖσῆσος σκάνδαλα μὲ ἄλλους. Ἐκρίνοτας λοιπὸν ὅτι, γιὰ τὴν αυτοκρατορικὴν ἀξιοφροῖατιά του, ἦταν ποραιοῦτερος ἕνας ἔρως τῆς αυτοκρατορίας συνεχῆ καὶ μόνιμος ἀπὸ τὸν ἀναριθμητὸς ἄλλους οἱ ὀλοῖα ὀμορῶς δὲ τὸν ἐνεθάρρυνε, ἔλεγε σὺστημα

τικά τα μάτια του. «Έτσι—γράφει ο Ψελλός—ο δεσμός της αυτοκρατορίας ήταν ολοακόρως πειν και φανόταν σαν νομιμοποιημένος»
 «Όσοσο, μολοντί δεν έδειχνε τίποτε, μολοντί έκανε πως δεν αντίλαμπάνετα τίποτε, ο Ρωμαϊός υπέφερε βαθειά, βαθύτατα...
 "Όχι βέβαια γιατί αγαπούσε την Ζωή, την οποία διά της βίας του την είχαν δώσει, χωρίζοντας τον από την αγαπημένη του σύζυγο, αλλά γιατί ή προσβολή, ή άτιμία αυτή τόν έπειράζε στην καρδιά.
 Σγά-σγά έκανε να τρώη, έχασε τόν ύπνο του. Έπίσης ο χαρακτήρας του είχε μεταβληθή ριζικά. Είχε γίνει άπύτομος, θυμώδης, δυσάρεστος. Το γέλιο δεν άνθιζε πειν στο στόμα του, δυσπιστούσε προς όλον τόν κόσμο και ήθιμονε με τό παραμικρό. "Έτσι έβρινε ή μέρα με την ήμέρα...»

"Όσοσο έξακολουθούσε να έκτελή με έξαιρετική ευσυνειδησία τα καθήκοντά του ως αυτοκράτορος, αλλά κάτω από τα λαμπρά βασιλικά του ρούχα κρυβόταν ένας άνθρωπος περισσότερο νεκρός, παρά ζωντανός...
 Τό πρόσωπό του είχε άφανιστή από τίς ρυτίδες, τό χρώμα του είχε γίνει κίτρινο από τό χόμο και άνάστανε διαρκώς σαν λαχανιασμένος. Τά μαλλιά του έφεταν τούφες-τούφες...
 "Η κατάσταση αυτή άφείτελο βέβαια και στη θλίψη του, αλλά πού πάντων σ' ένα δηλητήριο, τό οποίο ή Ζωή κ' ο Μιχαήλ έδιναν στον τόσο ελάχιστο ένοχλητικό αυτόν αυτοκράτορα για νά τόν ξεφορτωθούν.

Μά ο θάνατος δεν έρχότανε τόσο γρήγορα όσο τόν ήθελε ή έρωτευμένη αυτοκράτειρα... "Έπρεπε λοιπόν να έπιστεψή τα πράγματα...
 Τη Μεγάλη Παρασκευή λοιπόν τό πρωί, ενώ ο άτυχής Ρωμαϊός έκανε τό λουτρό του, τη στιγμή πού, κατά τη συνήθειά του, βύθισε τό κεφάλι του στο νερό της μακρής δεξαμενής, μερικοί ύπηρέτες, βραμένοι από την Ζέ-η, δεν τόν άφησαν νά τό σπρώξει και τόν άφησαν επί πολλή ώρα σ' αυτή τη θέση.

"Όταν, τέλος, τόν άνέσωσαν, ήταν λιποθυμώμενος. Είχε πάθει άσφυξία και άνέπνεε με μεγάλη δυσκολία.
 "Όταν τόν μετέφεραν στό κρεβάτι του, δεν μπορούσε πειν νά μιλήσει. Προσπάθησε όμως με σημεία νά εκφράσει τίς τελευταίες του θέλησεις. Βλέποντας όμως ότι δεν τό κατώφθωνε, έκλεισε τά μάτια του θλιβερά και, αφού άναστενάξε δύο-τρεις φορές, ξεψύχησε...
 "Η Ζωή, στην τραγική εκείνη ώρα, δεν έφρόντισε καν νά κρυφή τά άσθημάτά της. "Έτρεξε βέβαια, μόλις της άγγέσαν τό γεγονός, στον αυτοκρατορικό θάλαμο, αλλά τό έκανε αυτό για νά πιστή και με τά μάτια της ότι πράγματι ο αυτοκράτορας θα πέθαινε σε λίγο. "Άμα βεβαιώθηκε γι' αυτό, έφυγε πάλι, κρινώντας άνοφελές νά παρασταθή στις τελευταίες του στιγμές.

Είχε, βλέπετε, άλλες, πιο έπιχειρούσες, φροντίδες...
 Στο προσεχές θα διηγηθούμε πως ή Ζωή άνέβασε στό θρόνο του Βυζαντίου τόν φίλο της Μιχαήλ και τό δραματικά γεγονότα πού έπακολούθησαν.

ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΓΕΙΤΟΝΕΣ ΜΑΣ

ΣΕΡΒΙΚΕΣ ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ

Οί Σέρβοι έχουν μερικώς προληψίες άνάλογες μ' εκείνες πού διατηρούνται και στους δικούς μας χωριάς. Μεταξύ τών άλλων συντηθίζουν νά μαντεύουν τό μέλλον κ' αυτοί από την πλάτη τού άρνιού.
 "Αν ή πλάτη είναι καθαρή, πιστεύουν ότι θα έχουν ειρήνη, αν είναι σκοτεινή, περιμένουν πόλεμο. Στο έπάνω μέρος του όσπου της πλάτης υπάρχουν μερικά στίγματα, τά όποια άναλόγως τού μεγέθους και της θέσεώς των, σημαίνουν γέννηση ή θάνατο, χαρά ή λύπη.

"Η άνάπαιτρες Σερβίδες, πού βέβαιον νά μάθουν πούν άντρα θα πάθουν, μεταχειρίζονται τό έξής μέσον, τό όποιο θεωρούν αλάνθιστο. Βάζουν κατά μέρος τά πρώτα και τά τελευταία ψιχνότα του φαργίτου τους, τά δένουν σ' ένα πανί μ' ένα κομμάτι ξύλο κ' όταν πάν νά κοιμηθούν, τά βάζουν κάτω άπ' τό προσέφυγα τους. Τη νύχτα θα τους φανερωθή στον ύπνο τους, μέσα σε μία έβδομάδα, ο άντρας πού θα πάθουν. "Επειδή όμως ο μέλλον νυμφίος μπορεί νάμια μακριά και νά ταξιδεύη, τό μαγικό ξύλο είναι εκείνο πού θα τόν βοηθήση από τους κινδύνους και θα τόν φέρη γρήγορα κοντά στην αγαπημένη του.

ΚΡΗΤΙΚΕΣ ΜΑΝΤΙΝΑΔΕΣ

Τόπαδα έγώ για λόγον σου, άλλως νά μιν τό πιάθι μήτε χαράδι στό γυαλό, μήτε ποικιλ' στό άσπι.
 "Ήλε μου και φεγγάρι μου και κοσμογιορστή μου, νά σ' έρωτήσω νά μου πής μήν ειδες τό ποιά μου;
 "Αουί 'ραγες κ' άρνήθης με, οίρι και ξε-
 (χαρές με, πετράδι φριξίξες πίσω σου κ' άπολήρησή-
 (σός με.
 Αστροπελέκι και φωτιά στής χήρας την πο-
 (διά της, όλια νά τρέξουν στη φωτιά κ' έγώ στην
 (κοπελλά της.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΟΠΟΙΊΑ ΤΟΥ 1913

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

"Ο φόβος της χολέρας. Οί ήρωικοί φαντάροι έντρεμει. "Ο μισοπεθαμένος. Πώς τόν έθαψαν ζωντανό!... Ποιός χτυπούν ή σφαίρες. Οί δειλοί και οι παλληκάρδες. "Η όβδια πού διακλιόληγνε την πρόληψη. Τά κουδούνια. Γιατί τά φύλαγαν οι Βούλγαροι. "Ο άτρήτορος Μανωλίδης. "Εμπρός για τή Σόφια!... "Ο Βελισσαρίου κ' οι φοβηταίρες, κλπ.

Οί γενναίοι στρατιώται μας, οί όποιοι είχαν λάβει μέρος στον Έλληνοβουλγαρικό πόλεμο, δεν έφρόνταν καθόλου τίς σφαίρες τού έχθρου, μά είχαν τρομοκρατηθή από τη χολέρα. "Η άπαισία αυτή άφρωστεια τούς προσέβαλλε στό δρόμο και τούς έφριχνε κάτω στη στιγμή.

"Ο μεγαλύτερος φόβος μας, έλεγε άγότρωτα κάποιος σκαπανεύς, ήταν μήπως θάμουμε κατά λάθος κανένα ζωντανό. Ποτέ μου δεν θα λημονήσω εκείνο πού είδα μία μέρα με τά μάτια μου. Είχε πεθάνει κάποιος από χολέρα κ' άνοίξαμε ένα λάκκο νά τόν θάψουμε. "Έκει πού τόν έσκαπάζαμε όμως με χόμο είδαμε τό ένα χέρι του νά κουνιέται. Φωνάζαμε τό γιατί νά τόν έξετασή κ' εκείνος μάς ειπε πως είχε πεθάνει. "Ενώ έτοιμαζόμαστε νά τόν ξαναθάψουμε, αντίληφθήκαμε πως έκουνούσε χέρι και πόδι μαζί. Τόν άφήσαμε άταρον καμιά ώρα άκόμα και σ' όλο αυτό τό διάστημα έβλέπαμε μερικώς ελαφρές κινήσεις του. "Επειτα όμως έλάβαμε τη διαταγή νά προχωρήσουμε. Κάμασε τότε τό στακό μας, κλείσαμε τά μάτια μας και τόν πετάξαμε γρήγορα-γρήγορα μέσα στό λάκκο!...

Διατάξ' τών πολεμιστών υπάρχει ή πρόληψη ότι ή σφαίρες κινηθούν τούς δειλούς κ' ότι γλιστρούν γύρω άπο τους γενναίους. Διηγούται σχετικώς και κατ' τον Έλληνοβουλγαρικό πόλεμο, ενώ προχωρούσε κάποιο τάγμα δικα μας προς την Κρέσνα, εδέχθηκε ξαφάν βροχή από Βουλγαρικές όβιδες! Οί άξωματικοί μας δέχτηκαν τότε ένα μέρος άπρόσδλητο άπ' τίς όβιδες και διατάχσαν τούς άνδρες νά προχωρήσουν γρήγορα προς τό έκει.

Οί στρατιώται ύπήκουσαν χωρίς διαταγή στη διαταγή νά περιφρονώντας τόν κίνδυνο έφτασαν σόφι μέχρι της πτυχής έκείνης τού έδάφους, ή όποια τούς προσεγγίλασε θαμνάσια. Δύο-τρεις όμως όδηγηί βουδαλιών φοβήθηκαν και αντί νά ακολουθήσουν τούς συντρόφους των, γύρισαν πίσω. "Αλλά σε λίγο τούς βρήκε μια όβδια και τούς άφρισε όλους νεκρούς!...

"Υστερα από κάθε μάχη με τούς Βουλγάρους, ή όποια συνήθως είχε ως συνέπεια την έποχώρησι τών έχθρών, οί δικαί μας, μεταξύ τών άλλων, εύρισκαν στό πεδίο της μάχης και άπειρα κουδούνια.
 —Και ξερετε γιατί τά φύλαγαν αυτά οί Βούλγαροι; Έλεγε άγότρωτα κάποιος Έλληνα τραυματίας. Τα είχαν για νά μάς τά περάσουν στό λαμό, όταν θα μάς έπαναν αιχμαλώτους. "Έτσι τούς έδαοκάλεσαν οί βαθυφρόνοι τους. Αυτό μάς τό έβεβαίωσε κάποιος Βούλγαρος αιχμαλώτος πού είχε έπάνω του τρία κουδούνια, με την ήδρα πού θα τοιπεφταν στό μερδικό του, τό λιγώτερο... τρεις "Ελληνες!...
 "Αλλά, όπως βλέπετε, πήγαν για μαλλί και βήγκαν κορμεινοί!...

Μία από τίς ήρωϊότερες φυσιογνωμίες τού Έλληνοβουλγαρικού πόλεμου ήταν και ο λοχαγός Μανωλίδης, ο όποιος μετά τό θάνατο τού Βελισσαρίου άνέλαβε τη διοίκηση τού θρωλικού τάγματός του. Σε κάποια μάχη πολεμούσε όπως πάντα μπροστά, στην πρώτη γραμμή, άφηφώντας τίς έθριμμές σφαίρες πού σφύριζαν γύρω του.
 —Δέν κάνεις καλά, λοχαγέ, νά έκτίθεσαι τόσο πολύ, τού φωνάζει κάποιος στρατιώτης. Δέν συλλογίζεσαι τη γυναίκα σου και τά παιδιά σου;
 Τότε ο Μανωλίδης γράφει πίσω άγριέμενος και τού άπαντά με ά-
 γέωχο ήφος:
 —Τί λές, βρε; "Εμεις δέν έχουμε φαμίλια... "Εμεις είμαστε γεννηματα της φωτιάς και κινηρούμε τούς Βουλγάρους... "Εμπρός λοιπόν για τή Σόφια!...

"Ο ήρωϊκός ταγματάρχης Βελισσαρίου δταν άντελαμβάνετο κανένα εύζωνο δειλό, τόν έπαυσε παράμερα και τόν διάταξε ν' άρξηση νά ρίξει με τό τουφέκι του. Κατόπιν τόν χτυπούσε φιλικά στον ώμο και τουέλεγε:
 —Βλέπει λοιπόν πού δέν έπαθες τίποτα;... Παχινούδα είναι, καίμενε... "Αιντε, τράδα τόρα μπροστά με τους άλλους...
